

Resultaten van controles op en kengetallen van landbouwbedrijven aangemeld voor derogatie alsmede kengetallen van de Nederlandse veehouderij.

Ministerie van Infrastructuur en Milieu (I&M)

Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I)

→ Dienst Regelingen van het ministerie van EL&I

→ Nederlandse Voedsel- en Waren Autoriteit van het ministerie van EL&I

Den Haag, 29 juni 2012

Abstract

This report describes the administrative and physical checks that have been carried out on farms that have applied for an individual derogation in 2009, 2010 and 2011. At the start of 2006 a total of 25,415 farms applied for an individual derogation in order to be able to apply up to 250 kg N/ha of animal manure on their land. At the start of 2011 this number has decreased to 23,795 (- 6,4%). The number of dairy farms decreased by 8,6% in the same period. Checks for compliance with the 70% minimum grassland criterion for the 2011 derogation were carried out on nearly all derogation farms. Based on this check 21 farms did not yet comply with the criterion.

In order to check on compliance with the derogation standard (250 kg N/ha), the nitrogen application standards and the phosphate application standards, farmers need to report detailed information on farming practices to the Ministry of Economic Affairs, Agriculture and Innovation. The data on the derogation of 2011 is now being collected and will be complete around the summer of 2012. Details on compliance with the derogation standard (250 kg N/ha) on derogation farms in 2011 will thus be incorporated in the June 2013 report. The process of collecting the data on the derogation of 2010 has been completed. The administrative checks have resulted in 2 derogation farms that did not comply with the application standard for animal manure.

Physical controls were carried out on 685 derogation farms. Deviations were noted on 105 farms with regard to soil samples, the presence of a sufficient fertilizer plan, and the 70% minimum grassland criterion.

The numbers of pigs (+ 1,4%) has risen slightly between 2010 and 2011 while the number of poultry has fallen considerably (- 4,2%). The number of dairy cattle has decreased slightly (-1,7%). The number of goats has risen (+7,8%). The number of sheep has decreased slightly between 2010 and 2011 (-3,6%). Compared to 2002 the production of nitrogen (-4,5%) and also phosphate (-1,1%) have decreased in 2011 (figures for 2011 are provisional). In 2008, 2009 and 2010 the production of phosphate exceeded the 2002 productionseeling. Based on provisional figures the production of phosphate in 2011 has fallen below the productionseeling. Definite figures are expected at the end of 2012.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	1
2. De derogatiebeschikking	2
2.1 Monitoring	2
2.2 Controles	2
2.3 Verslaguitbrenging	3
3. Administratieve controles.....	4
3.1 Aanmelding	4
3.2 Controle op 70% grasland.....	4
3.3 Controle op gebruiksnormen	5
4. Specifieke controles (5%-controle).....	7
4.1 Opgave percelen en gewassen	7
4.2 Opgave aantallen dieren	7
4.3 Opgave mestproductie	7
5. Fysieke controles (3%-controle)	8
6 Kengetallen	12
6.1 Trends in omvang veestapel	12
6.2 Excretiefactoren varkens en pluimvee.....	13
6.3 Trends in nationale mestproductie.....	14

1. Inleiding

Op grond van de Nitraatrichtlijn (91/676/EEG) heeft de Europese Commissie aan Nederland een derogatie toegekend. Deze derogatie is vastgelegd in het *Besluit van de Commissie van 5 februari 2010 tot wijziging van Beschikking van de Commissie van 8 december 2005 tot verlening van een door Nederland gevraagde derogatie op grond van Richtlijn 91/676/EEG van de Raad inzake de bescherming van water tegen verontreiniging door nitraten uit agrarische bronnen* (2005/880/EG)¹ (hierna: derogatiebeschikking).

De verleende derogatie biedt Nederland de mogelijkheid om landbouwbedrijven met ten minste 70% grasland toestemming te geven om tot 250 kg stikstof uit dierlijke mest per hectare per jaar op of in de bodem te brengen.

De mogelijkheid om tot 250 kg stikstof uit dierlijke mest per hectare per jaar op of in de bodem te brengen is gebonden aan een aantal strikte voorwaarden voor de bedrijven die in aanmerking willen komen voor een derogatie. Deze voorwaarden zijn opgenomen in de Meststoffenwet en onderliggende Uitvoeringsbesluit Meststoffenwet en Uitvoeringsregeling Meststoffenwet.

Naast voorwaarden die gesteld worden aan de bedrijven die gebruik wensen te maken van een individuele derogatie worden aan de Staat der Nederlanden een aantal verplichtingen opgelegd. Deze hebben betrekking op monitoring, controles en verslaguitbrenging over de werking van de derogatie en milieuresultaten op bedrijven die gebruik maken van een individuele derogatie (zie § 2).

De verplichtingen ten aanzien van monitoring, controle en rapportage zijn als volgt:

- A. Percentages aan graslandbedrijven, dieren en landbouwgronden in elke gemeente die onder een individuele derogatie vallende (artikel 8 van de derogatiebeschikking);
- B. Monitoringgegevens van bodemwater, waterlopen en ondiep grondwater (artikel 10, lid 1);
- C. Resultaten van toezicht en handhaving (artikel 10, lid 1);
- D. Synthese van trends (artikel 10, lid 2);
- E. Verslag over bemesting en opbrengst per bodemtype en gewas (artikel 10, lid 4).

Het voorliggende rapport omvat de onderdelen C en D. Onderdeel B is in een aparte rapportage opgenomen (RIVM, *Landbouwpraktijk en waterkwaliteit op landbouwbedrijven aangemeld voor derogatie; Resultaten meetjaar 2010 in het derogatiemeetnet*, rapport 680717028/2012). Onderdeel E (een uitgebreide analyse van gewasopbrengsten op Nederlandse melkveebedrijven) is in 2008 uitgebracht². Onderdeel A bestaat uit een aparte rapportage (kaartmateriaal) die gelijktijdig met dit rapport aan de Europese Commissie wordt aangeboden.

---

¹ PB L 35/18.

² Aarts, H.F.M., Daatselaar, C.H.G. en Holshof, G. (2008) Bemesting, meststofbenutting en opbrengst van productiegroenland en snijmaïs in Nederland. Wageningen, Plant Research International, rapport 208.

2. De derogatiebeschikking

In de derogatiebeschikking zijn een aantal voorwaarden voor Nederland opgenomen die betrekking hebben op monitoring, controles en verslaguitbrenging. In deze paragraaf worden deze nader benoemd.

2.1 Monitoring

Eén van de voorwaarden uit de derogatiebeschikking betreft de inrichting van een monitoringsnetwerk voor de bemonstering van grondwater, bodemvocht, drainwater en sloten op landbouwbedrijven waaraan een individuele derogatie is toegestaan.

Naast de monitorverplichting is er de verplichting om te rapporteren over de ontwikkeling van de waterkwaliteit die gebaseerd is op de monitoring van de uitspoeling uit de wortelzone, van de oppervlaktewater- en van de grondwaterkwaliteit, en van modelmatige berekeningen. Ook moet elk jaar voor de verschillende bodemtypen en gewassen een verslag worden ingediend over de bemesting en de opbrengst op graslandbedrijven waaraan een derogatie is toegestaan, om de Commissie inzicht te geven in het beheer op deze bedrijven en in het bereikte niveau van optimalisering daarvan.

In opdracht van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (IM) en het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I) heeft het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM)³ een rapportage opgesteld over monitoringgegevens van bodemwater, waterlopen en ondiep grondwater (artikel 10, lid 1) en over bemesting en opbrengst per bodemtype en gewas (artikel 10, lid 4)⁴.

2.2 Controles

Eén van de verplichtingen van de derogatiebeschikking betreft het uitvoeren van administratieve controles op alle bedrijven waaraan een individuele derogatie is toegestaan (artikel 9, lid 2). De administratieve controles dienen tot doel na te gaan of de bedrijven zich houden aan de maximum gift van 250 kg stikstof per hectare uit dierlijke mest van graasdieren, de stikstofgebruiksnorm voor meststoffen, de fosfaatgebruiksnorm voor meststoffen en de voorwaarden ten aanzien van het bodemgebruik. Genoemde administratieve controles op alle bedrijven die zich hebben aangemeld voor een derogatie worden uitgevoerd door Dienst Regelingen van het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie.

Op basis van een risicoanalyse, de resultaten van voorgaande jaren en resultaten van a-selecte controles wordt een inspectieprogramma opgesteld (artikel 9, lid 2). Dit inspectieprogramma dient als uitgangspunt voor het vaststellen van de 5% bedrijven die onderworpen worden aan specifieke inspecties met betrekking tot het bodemgebruik, de omvang van de veestapel en de mestproductie. Hetzelfde geldt voor de 3% bedrijven die onderworpen worden aan inspecties ter plaatse met betrekking tot de gestelde voorwaarden in artikel 5 (op- of inbrengen van dierlijke en andere meststoffen) en artikel 6 (bodembedekking). Het inspectieprogramma is opgesteld in nauwe samenwerking tussen Dienst Regelingen en de Nederlandse Voedsel- en Waren autoriteit (NVWA) van het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie. De inspecties ter plaatse worden uitgevoerd door de nieuwe Voedsel- en Waren autoriteit.

---

³ In samenwerking het Landbouw Economisch Instituut (LEI).

⁴ RIVM rapport 680717028/2012.

2.3 Verslaguitbrenging

Jaarlijks dient Nederland een beknopt verslag te overleggen aan de Europese Commissie met daarin de resultaten van de controles per bedrijf, met inbegrip van gegevens over overtredende bedrijven op basis van administratieve controles en inspecties ter plaatse (artikel 10, lid 1). Daarnaast dient het verslag de volgende informatie te bevatten (artikel 10, lid 2):

1. bemestingsgegevens voor alle bedrijven;
2. trends in de omvang van de veestapel voor elke categorie vee in Nederland en in de derogatiebedrijven;
3. trends in de nationale productie van dierlijke mest voor wat betreft stikstof en fosfaat; en
4. samenvatting van de resultaten van de controles in verband met de excretiecoëfficiënt voor varkens- en pluimveemest op landelijk niveau.

Dit verslag wordt opgesteld door de Ministeries van Infrastructuur en Milieu (I&M) en Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I) op basis van gegevens van de Dienst Regelingen en de Nederlandse Voedsel- en Waren autoriteit (NVWA).

3. Administratieve controles

3.1 Aanmelding

In januari 2010 is de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet aangepast. In dit rapport wordt gebruik gemaakt van de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet die geldig is over de jaren 2010 – 2013. Het volgende is daarin opgenomen over de aanmelding voor een individuele derogatie (artikel 25, lid 1):

“Uiterlijk op 31 januari van het kalenderjaar waarin de gebruiksnorm, bedoeld in artikel 24, eerste lid, wordt toegepast, meldt de landbouwer het bedrijf voor de toepassing van artikel 24, eerste lid, aan bij de Dienst Regelingen”.

Bedrijven dienen zich uiterlijk op 31 januari van jaar t aan te melden voor derogatie in jaar t . In totaal hebben 23.795 bedrijven zich op tijd aangemeld voor de derogatie van 2011. Zeven bedrijven hebben zich te laat aangemeld. Er zijn geen bedrijven die bezwaar hebben aangetekend tegen het oordeel dat hun aanmelding te laat was. Het aantal van 23.795 betekent een stijging in het aantal aanmeldingen van 3,7% ten opzichte van 2010 (22.947). Een mogelijke verklaring voor deze stijging is de invoering van de verplichte bijdrage aan de kosten voor de monitoring van de derogatie per 2010. Deze verplichting heeft aanvankelijk geresulteerd in een daling van het aantal aanmelding tussen 2009 en 2010 van 3,4%, maar is in 2011 weer rechtgetrokken.

In tabel 1 is het verloop weergegeven van het aantal bedrijven dat zich in de jaren 2006 - 2011 heeft aangemeld voor een derogatie.

	Aanmeldingen (totaal*)	Verskil met voorgaande jaar	Aanmelding te laat	Aanmeldingen goedgekeurd na bezwaar
2006	25.415	n.v.t.	130	3
2007	24.578	-3,4%	176	5
2008	24.007	-2,4%	27	0
2009	23.749	-1,1%	31	0
2010	22.947	-3,4%	1	0
2011	23.795	+3,7%	7	0

Tabel 1: Aantal aanmeldingen voor een individuele derogatie voor de periode 2006 - 2011 inclusief verschuivingen per jaar en aantal te late aanmeldingen (*totaal inclusief goedgekeurd na bezwaar).

3.2 Controle op 70% grasland

In het Uitvoeringsbesluit Meststoffenwet staat het volgende opgenomen over het verstrekken van gegevens over gewassen en percelen (artikel 26):

“De landbouwer verstrekt elk kalenderjaar uiterlijk op 15 mei aan Onze Minister gegevens met betrekking tot:

- de op 15 mei van het desbetreffende kalenderjaar betaalde of te betalen oppervlakte van de percelen landbouwgrond, onderscheiden naar gewas en topografische ligging van deze percelen;*
- de na 15 mei van het desbetreffende kalenderjaar met een volggewas te betalen oppervlakte van de percelen landbouwgrond, onderscheiden naar gewas en topografische ligging van deze percelen; en*
- de oppervlakte en de ligging van in het buitenland gelegen percelen die in het desbetreffende kalenderjaar bij het bedrijf in gebruik zijn”.*

Bedrijven moeten uiterlijk 15 mei van het lopende jaar opgeven welke percelen ze gebruiken en welke gewassen ze daarop telen dan wel gaan telen. Deze opgave vindt plaats met behulp van de Gecombineerde Data Inwinning (GDI). Deze opgaven worden gebruikt voor de landbouwtelling, voor het mestbeleid, voor de GLB-inkomenstoelagen en voor andere beleidscomponenten van EL&I.

Voor het derogatiejaar 2011 zijn nagenoeg alle derogatiebedrijven gecontroleerd op de voorwaarde van 70% grasland. Bij bedrijven die digitaal hun GDI opgave doen wordt direct gecontroleerd of is voldaan aan de voorwaarde voor 70% grasland. Mocht het percentage grasland onder de 70% liggen, dan krijgt betrokkene direct een melding op het scherm. Bedrijven die op papier een GDI opgave doen worden separaat gecontroleerd op deze voorwaarde. De controle heeft tot doel die bedrijven die niet voldoen aan de voorwaarde van 70% grasland een waarschuwingsbrief te sturen dat het niet tijdig voldoen aan genoemde voorwaarde betekent dat het bedrijf geen gebruik kan maken van een derogatie. In dat geval geldt de gebruiksnorm voor dierlijke mest van 170 kg stikstof/ha/jr uit de Nitraatrichtlijn. Van de voor de derogatie van 2011 aangemelde bedrijven die tot op heden gecontroleerd zijn, bleken 78 bedrijven ook na een nadere administratieve controle nog niet te voldoen aan de voorwaarde van 70% grasland. Deze bedrijven hebben een waarschuwingsbrief ontvangen.

3.3 Controle op gebruiksnormen

In het Uitvoeringsbesluit Meststoffenwet en de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet staat het volgende opgenomen over het aanleveren van aanvullende gegevens (artikel 35, lid 1, onderdeel a Besluit):

“Uit de administratie worden jaarlijks gegevens verstrekt aan Onze Minister door:

- a. *landbouwers die in een kalenderjaar een grotere hoeveelheid dierlijke meststoffen produceren dan 170 kilogram stikstof per hectare van de tot het bedrijf behorende oppervlakte landbouwgrond”*

(Artikel 44, lid 1 Uitvoeringsregeling Meststoffenwet):

“De landbouwer, bedoeld in artikel 35, eerste lid, onderdeel a, van het besluit, verstrekt jaarlijks vóór 1 februari aan de Dienst Regelingen met betrekking tot het voorgaande kalenderjaar gegevens uit de administratie over:

- a. *de aan het eind van het kalenderjaar op het bedrijf aanwezige hoeveelheid meststoffen, onderscheiden naar:
  1. vaste mest;
  2. drijfmest;
  3. zuiveringsslib, compost en mengsels van zuiveringsslib en compost; en
  4. meststoffen, anders dan dierlijke meststoffen, zuiveringsslib, compost en mengsels van zuiveringsslib en compost;*
- b. *de hoeveelheden meststoffen, anders dan dierlijke meststoffen, zuiveringsslib, compost en mengsels van zuiveringsslib en compost, die op of van het bedrijf zijn aangevoerd, onderscheidenlijk zijn afgevoerd;*
- c. *het gemiddelde aantal in het kalenderjaar op het bedrijf gehouden dieren, anders dan varkens, schapen, geiten en runderen, onderscheiden naar diersoort en diercategorieën per soort voor zover dit onderscheid wordt gemaakt in bijlage D, tabel I; en*
- d. *het aantal aan- of afgevoerde staldieren, anders dan varkens of vleeskalveren, onderscheiden naar diersoort en diercategorieën per soort, voor zover dit onderscheid wordt gemaakt in bijlage D, tabel I”.*

Zoals in de rapportage van maart 2007 is aangegeven kunnen de controles op de gebruiksnormen pas starten op het moment dat alle gegevens van de derogatiebedrijven geregistreerd zijn bij Dienst Regelingen. Derogatiebedrijven dienen uiterlijk op 1 februari aanvullende gegevens aan Dienst Regelingen te leveren met betrekking tot het voorgaande kalenderjaar. Dienst Regelingen heeft hierop een aantal maanden nodig om deze gegevens te verwerken. De registratie van de gegevens over het jaar 2011 is medio 2012 afgerond waarop de controle van de gebruiksnormen gestart is.

Voor het derogatiejaar 2010 zijn alle derogatiebedrijven op de gebruiksnorm voor dierlijke mest doorgerekend. Dit heeft geresulteerd in 21 derogatiebedrijven die aan een nadere administratieve controle zijn onderworpen. In deze controle is niet alleen gekeken naar de gebruiksnorm voor dierlijke mest maar tevens naar de overige gebruiksnormen. Deze 21 bedrijven hebben een waarschuwingsbrief

over de 70% eis bij grasland ontvangen en zijn nader onderzocht op gebruiksnormen. Hierbij zijn geen overtredingen geconstateerd. Ook is een groep van 9 bedrijven doorgerekend die door de NVWA niet akkoord zijn bevonden op de derogatievoorwaarden. Daarbij is geconstateerd dat 2 bedrijven de gebruiksnorm dierlijke mest hebben overschreden. Voor het controlejaar 2010 is nog één van de bedrijven in onderzoek. Tevens levert de NVWA nog steeds zaken over 2010 aan.

Wanneer tijdens het administratieve onderzoek wordt geconstateerd dat er gebruiksnormen worden overschreden, krijgen bedrijven eerst een brief met het voornemen tot opleggen van een boete en kunnen daarop reageren door informatie te verstrekken en/of een zienswijze te geven. De twee overtredende bedrijven hebben beide een zienswijze gegeven; dit heeft echter niet geleid tot een aanpassing van de boete.

4. Specifieke controles (5%-controle)

4.1 Opgave percelen en gewassen

Dienst Regelingen voert een administratieve controle uit op alle perceelsopgaven. De opgegeven oppervlakte wordt getoetst aan de maximale oppervlakte van ieder topografisch perceel in het GBCS (Geïntegreerd Beheers- en ControleSysteem, IACS in het Engels). Het GBCS is opgezet volgens de specificaties van de Europese Verordening 796/2004.

Een andere belangrijke controle betreft de dubbelclaims: twee of meer bedrijven geven op gebruiker te zijn van hetzelfde perceel. Alle dubbelclaims worden onderzocht, totdat ze zijn opgelost. De perceelsopgaven en de resultaten van de controles worden verwerkt in de Basisregistratie percelen (BRP) van Dienst Regelingen. Basisregistratie percelen is een landelijk systeem van het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I) voor de registratie van het feitelijk gebruik van percelen landbouwgrond en natuurterrein. De gegevens uit Basisregistratie percelen worden gebruikt voor meerdere regelingen van EL&I. Zo worden ze gebruikt voor de uitvoering van het mestbeleid, maar ook voor de controle van (Europese) subsidieregelingen en voor de controle van deze regelingen door de Nederlandse Voedsel- en Waren autoriteit.

4.2 Opgave aantallen dieren

De identificatie & registratie van runderen op derogatiebedrijven valt onder de verplichtingen van Europese Verordening 820/97. Dienst Regelingen en de Nederlandse Voedsel- en Waren Autoriteit voeren controles uit op de gegevens die bedrijven in dit kader indienen. De resultaten over 2011 zijn nog niet verzameld en gerapporteerd. De resultaten over 2010 zijn wel gerapporteerd, conform Verordening 499/2004. In dat jaar werden 2.064 bedrijven met in totaal 197.759 runderen gecontroleerd.

	Aantal betrokken dieren	Aantal betrokken bedrijven
1. Beperking van de verplaatsing van afzonderlijke dieren*	5.623	1.076
2. Beperking van de verplaatsing van alle dieren op het bedrijf*	26.895	215
3. Vernietiging van dieren	0	0
Totaal **	-	-

Tabel 2: Overeenkomstig Verordening (EG) nr. 494/98 van de Commissie opgelegde sancties

* Er zit overlap tussen bedrijven en dieren bij de verschillende categorieën. Bijvoorbeeld, bedrijven met een verplaatsingsbeperking voor alle runderen op het bedrijf hebben altijd ook verplaatsingsbeperkingen voor afzonderlijke runderen en soms ook een afvoerverbod voor alle runderen op het bedrijf.

** Deze informatie is niet op deze manier verzameld.

4.3 Opgave mestproductie

Dienst Regelingen berekent de mestproductie bij graasdieren op basis van aantallen dieren en forfaits per dier. De controle op de mestproductie betekent in dit geval dus een controle op het aantal dieren. Deze controle is hierboven beschreven.

5. Fysieke controles (3%-controle)

Op ten minste 3% van de bedrijven die zich aangemeld hebben voor de derogatie worden fysieke controles uitgevoerd naar de naleving van de derogatievoorwaarden. Het aantal tijdige derogatieaanmeldingen voor 2011 bedraagt volgens de gegevens van Dienst Regelingen 23.795 bedrijven. Dit betekent dat op 714 bedrijven een fysieke controle op de derogatievoorwaarden moet worden uitgevoerd. Deze controles worden uitgevoerd door de NVWA⁵.

5.1 Samenvatting van resultaten van de uitgevoerde fysieke controles in 2011

In 2011 is op 685 bedrijven een controle afgerond waarbij de controle op de derogatievoorwaarden een onderdeel van de fysieke controle vormde. Naast deze afgeronde controles waren er op 31-12-2011 nog 75 bedrijven in controle die begin 2012 worden afgerond.

In deze verslaglegging worden alleen de resultaten uitgewerkt van de 685 bedrijven waarvan de controle in 2011 volledig is afgerond. In een aantal gevallen van de controle op derogatievoorwaarden zijn meerdere jaren betrokken bij de controle. Met betrekking tot de derogatievoorwaarden 2011 wordt opgemerkt dat in 2012 nog fysieke controles zullen plaatsvinden op de derogatievoorwaarden 2011. Het gaat hierbij om de afronding van de hiervoor genoemde 75 controles en om controles die uitgevoerd worden in samenhang met een controle op de gebruiksnormen 2011.

Op deze 685 bedrijven die gecontroleerd zijn op de derogatievoorwaarden zijn in een aantal gevallen meerdere kalenderjaren bij de controle betrokken. In totaal zijn er 29 controles uitgevoerd op de derogatievoorwaarden 2009, 256 controles op de derogatievoorwaarden 2010 en 632 controles op de derogatievoorwaarden 2011.

Op 105 bedrijven zijn een of meerdere afwijkingen vastgesteld met betrekking tot de derogatievoorwaarden en gebruiksnormen. Zo werd op 7 bedrijven niet voldaan aan de derogatievoorwaarden 2009, op 21 bedrijven niet voldaan aan de derogatievoorwaarden 2010 en op 75 bedrijven werd niet voldaan aan de derogatievoorwaarden 2011. Op 12 bedrijven was sprake van het niet voldoen aan de derogatievoorwaarden over twee kalenderjaren. Op 31 bedrijven was sprake van een overtreding op de gebruiksnormen. Indien er een afwijking is geconstateerd, wordt door de NVWA een rapportage opgesteld die verzonden wordt naar Dienst Regelingen (DR).

5.2 Uitvoering van de fysieke controles

De fysieke controles uitgevoerd door de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit zijn in 2011 op de volgende manieren ingestoken.

1. Steekproef derogatievoorwaarden en gebruiksnormen

In 2011 is een steekproef uitgevoerd bij de bedrijven die zich voor de derogatie 2010 en derogatie 2011 hadden aangemeld. Op deze bedrijven zijn naast de derogatievoorwaarden, ook de gebruiksnormen 2010 gecontroleerd. Op basis van deze selectie zijn 113 bedrijven gecontroleerd. Daarnaast zijn er nog 3 controles afgerond van een steekproef van 2010 waardoor het totaal op 116 controles komt. De adressen voor de steekproef zijn aangeleverd door de gezamenlijke unit "Analyse, selectie & beschikbaarstelling" (ASB unit) van NVWA en DR.

2. Selectie op basis van gebruiksnormen en derogatievoorwaarden

De ASB unit maakt selecties specifiek gericht op bedrijven die vermoedelijk de gebruiksnormen hebben overschreden en die zich hebben aangemeld voor derogatie. Voor een deel worden deze controles administratief door DR uitgevoerd. Een deel van deze controles wordt door de NVWA fysiek

---

⁵ Sinds 1 januari 2012 zijn de Algemene Inspectiedienst (AID), de Plantenziektekundige Dienst (PD) en Voedsel- en Waren Autoriteiten (VWA) opgegaan in de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA). In deze verslaglegging wordt de nieuwe naam NVWA verder gebruikt.

gecontroleerd. De NVWA controleert deze bedrijven op zowel de derogatievoorwaarden als op de gebruiksnormen. Daarnaast worden er ook bedrijven in controle genomen op basis van informatie uit het controleveld, naar aanleiding van bevindingen uit andere controles en op verzoek van Dienst Regelingen. Op basis van deze selectie zijn 134 bedrijven gecontroleerd in 2011.

3. Selectie op basis van derogatievoorwaarden 2011

De ASB unit maakt selecties specifiek gericht op bedrijven die zich voor 2011 hebben aangemeld voor de derogatie en die op basis van berekeningen de gebruiksnormen 2010 waarschijnlijk niet overtreden hebben. De uit deze selectie voortkomende bedrijven worden door de NVWA fysiek gecontroleerd op de derogatievoorwaarden van het lopende jaar 2011. In 2011 zijn 421 controles afgerond die betrekking hadden op het jaar 2011. Daarnaast zijn er nog 14 controles afgerond die nog betrekking hadden op de derogatievoorwaarden 2010. In deze selectie zijn in totaal 435 bedrijven gecontroleerd.

Bij alle fysieke controles op de derogatievoorwaarden wordt ook gecontroleerd op bodemgebruik en omvang van de veestapel. De controlebevindingen van de niet-akkoord controles worden door de NVWA gerapporteerd aan DR.

Hierna worden per selectie de resultaten van de uitgevoerde controles uitgewerkt.

5.3 Steekproef derogatievoorwaarden en gebruiksnormen

Door de ASB unit zijn a-select bedrijven aangeleverd die zich over twee kalenderjaren hebben aangemeld voor deelname aan de derogatie. Op deze bedrijven is een fysieke controle uitgevoerd op de naleving van de derogatievoorwaarden over het lopende jaar alsmede over de derogatievoorwaarden over het afgesloten kalenderjaar, de administratieve verplichtingen en de gebruiksnormen over het afgesloten kalenderjaar.

Van de in totaal 116 afgeronde controles zijn op 13 bedrijven een of meer afwijkingen vastgesteld met betrekking tot de derogatievoorwaarden en gebruiksnormen. De geconstateerde afwijkingen inzake het niet voldoen aan de derogatievoorwaarden worden hieronder nader gespecificeerd per kalenderjaar.

5.3.1 Gebruiksnormen 2010

Op 6 bedrijven is een afwijking vastgesteld met betrekking tot de gebruiksnormen 2010.

Bij één bedrijf zijn zowel de gebruiksnormen dierlijke mest als de fosfaat en stikstof gebruiksnormen overschreden. Daarnaast is bij een bedrijf de gebruiksnorm dierlijke mest en stikstof overschreden en bij een bedrijf zowel de dierlijke mest als de fosfaat gebruiksnorm. Daarnaast bij twee bedrijven alleen de gebruiksnorm dierlijke mest en bij een bedrijf de gebruiksnorm fosfaat.

5.3.2 Derogatie 2010

Op 7 bedrijven is een afwijking vastgesteld met betrekking tot derogatie 2010.

De geconstateerde afwijkingen hadden 6x betrekking op onjuiste grondbemonstering en 2x werd niet voldaan aan de voorwaarden van een bemestingsplan.

5.3.3 Derogatie 2011

Op 10 bedrijven is vastgesteld dat niet werd voldaan aan een of meerdere derogatievoorwaarden 2011 met betrekking tot de grondbemonstering, bemestingsplan of 70% grasland eis. Op sommige bedrijven werden meerdere derogatievoorwaarden niet nageleefd. De geconstateerde afwijkingen betroffen 9x een onjuiste grondbemonstering, 1x werd niet voldaan aan de 70% grasland eis en 3x werd niet voldaan aan de voorwaarden van een bemestingsplan.

5.4 Selecte fysieke controles derogatievoorwaarden en gebruiksnormen

De ASB-unit maakt selecties specifiek gericht op bedrijven die vermoedelijk de gebruiksnormen hebben overschreden en die zich daarnaast hebben aangemeld voor de derogatie. De NVWA controleert deze bedrijven op zowel de derogatievoorwaarden als op de gebruiksnormen. Daarnaast worden er ook bedrijven in controle genomen op basis van informatie uit het controleveld. Ook controleverzoeken van Dienst Regelingen naar aanleiding van haar administratieve controles en waarbij door de NVWA een fysieke controle wordt ingesteld, worden hieronder verantwoord. Op de meeste bedrijven zijn de derogatievoorwaarden over twee kalenderjaren gecontroleerd en de gebruiksnormen over het afgesloten kalenderjaar.

In 2011 zijn 134 controles afgerond die binnen deze selectie(s) vallen. Op 40 bedrijven zijn één of meerdere afwijkingen vastgesteld die betrekking hadden op de derogatievoorwaarden en gebruiksnormen. De geconstateerde afwijkingen inzake het niet voldoen aan de derogatievoorwaarden worden hieronder nader gespecificeerd per kalenderjaar.

5.4.1 Derogatie 2009

Op 7 bedrijven is vastgesteld dat niet werd voldaan aan de derogatievoorwaarden 2009. De geconstateerde afwijkingen hadden 5 maal betrekking op een onjuiste grondbemonstering en 2 maal werd niet voldaan aan de 70% grasland eis.

5.4.2 Gebruiksnormen 2009.

Op de bedrijven waarbij ook de gebruiksnormen 2009 werden gecontroleerd, werd op 11 bedrijven een overtreding vastgesteld met betrekking tot de gebruiksnormen. Op vier van deze bedrijven zijn zowel de gebruiksnormen dierlijke mest als de gebruiksnorm fosfaat overschreden. Op één bedrijf is de gebruiksnorm dierlijke mest en stikstof overschreden. Vijf bedrijven hebben alleen de gebruiksnorm dierlijke mest overschreden en een bedrijf heeft alleen de gebruiksnorm fosfaat overschreden.

5.4.3 Derogatie 2010.

Op 13 bedrijven is vastgesteld dat niet werd voldaan aan de derogatievoorwaarden 2010. Van de geconstateerde afwijkingen werd 10 maal niet voldaan aan de voorwaarden van de grondbemonstering, 1 maal werd niet voldaan aan de 70% grasland eis, 2 maal werd niet voldaan aan de voorwaarden van een bemestingsplan en 1 maal was de grond niet feitelijk bij het bedrijf in gebruik.

5.4.4 Gebruiksnormen 2010.

Op de bedrijven waarbij ook de gebruiksnormen 2010 werden gecontroleerd, werd op 14 bedrijven een overtreding vastgesteld met betrekking tot de gebruiksnormen. Een aantal van deze bedrijven was uitgegaan van een gebruiksnorm dierlijke mest van 250 kg N/ha maar door het feit dat zij niet aan de voorwaarden voor derogatie hadden voldaan zijn deze bedrijven afgerekend op de gebruiksnorm van 170 kg N/ha. Op 4 bedrijven zowel de gebruiksnorm dierlijke mest als de gebruiksnormen stikstof en fosfaat overschreden. Op drie bedrijven werden de gebruiksnormen dierlijke mest en stikstof overschreden. Op 5 bedrijven werden de gebruiksnormen dierlijke mest en fosfaat overschreden. Op één bedrijf is de gebruiksnorm dierlijke mest overschreden en op één bedrijf de gebruiksnorm stikstof.

5.4.5 Derogatie 2011.

Op 14 bedrijven is vastgesteld dat niet werd voldaan aan de derogatievoorwaarden 2011. Er werd 9 maal niet voldaan aan de bemonsteringsvoorwaarden van de grond, 2 maal werd niet voldaan aan de 70% grasland eis, 2 maal werd niet voldaan aan de voorwaarden van een bemestingsplan en 1 maal was de grond niet feitelijk in gebruik.

5.5 Fysieke controles derogatievoorwaarden 2011

De ASB unit maakt selecties specifiek gericht op bedrijven die zich voor 2011 hebben aangemeld voor de derogatie en die op basis van berekeningen de gebruiksnormen 2010 waarschijnlijk niet overtreden hebben. De uit deze selectie voortkomende bedrijven worden door de NVWA fysiek gecontroleerd op de derogatievoorwaarden van het lopende jaar 2011. In 2011 zijn 421 controles afgerond die betrekking hadden op het jaar 2011. Daarnaast zijn er nog 14 controles afgerond die nog betrekking hadden op de derogatievoorwaarden 2010. In deze selectie zijn in totaal 435 bedrijven gecontroleerd.

Bij alle fysieke controles op de derogatievoorwaarden wordt ook gecontroleerd op bodemgebruik en omvang van de veestapel. De controlebevindingen van de niet-akkoord controles worden door de NVWA gerapporteerd aan DR.

5.5.1 Derogatie 2010

Zoals hiervoor aangegeven zijn er nog 14 controles afgerond over het voorgaande jaar 2010. Bij één controle over 2010 werd niet voldaan aan de voorwaarden van een bemestingsplan.

5.5.2 Derogatie 2011

Bij deze 421 uitgevoerde fysieke controles zijn bij 51 bedrijven één of meer afwijkingen vastgesteld met betrekking tot de derogatievoorwaarden over 2011. Bij deze afgeronde controles over 2011 werd 46 maal niet voldaan aan de grondbemonsteringsvoorwaarden, 2 maal werd niet voldaan aan de 70% grasland eis en 17 maal werd niet voldaan aan de voorwaarden van een bemestingsplan.

6 Kengetallen

6.1 Trends in omvang veestapel

Tabel 3 geeft de omvang van de veestapel op landbouwbedrijven in Nederland weer, voor de jaren 2002 t/m 2011. De getallen zijn gebaseerd op de landbouwtelling en geproduceerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

Diergroep	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*
Melk- en fokvee	2.753.522	2.661.382	2.635.907	2.587.609	2.544.783	2.543.117	2.643.847	2.734.758	2.725.350	2.678.160
<i>w.v. melk- en</i>										
<i>kalkoeien</i>	1.485.531	1.477.766	1.470.589	1.433.202	1.419.716	1.413.166	1.466.134	1.489.088	1.478.640	1.469.720
<i>w.v. jongvee</i>	1.253.859	1.171.861	1.155.958	1.142.016	1.116.867	1.119.923	1.169.995	1.237.544	1.238.960	1.200.850
Schapen	1.185.916	1.184.566	1.235.865	1.362.523	1.376.444	1.369.343	1.212.956	1.136.700	1.129.500	1.088.490
Geiten	254.891	274.195	282.239	292.232	309.614	324.014	354.878	374.477	352.830	380.350
Overige graasdieren	513.006	492.572	494.402	515.776	492.525	503.347	499.431	483.566	464.670	438.240
<i>w.v. vlees- en</i>										
<i>weidevee</i>	391.539	366.280	365.822	382.455	364.785	369.823	355.353	340.222	322.140	301.010
<i>w.v. paarden en pony's</i>	121.467	126.292	128.580	133.321	127.740	133.524	144.078	143.344	142.530	137.230
Varkens	11.647.677	11.169.095	11.152.500	11.311.558	11.355.967	11.662.654	12.026.467	12.186.798	12.254.970	12.429.140
<i>w.v.</i>										
<i>vleesvarkens</i>	5.591.044	5.367.450	5.382.515	5.504.295	5.475.689	5.558.828	5.838.974	5.872.642	5.904.170	5.905.010
Pluimvee	103.650.604	81.231.983	88.014.872	95.465.083	94.335.094	95.711.263	99.228.720	99.768.386	103.621.300	99.242.900
<i>w.v. kippen</i>	101.051.852	79.234.855	85.816.117	92.914.176	91.782.259	92.760.859	96.700.237	96.861.773	101.247.700	96.918.600
<i>w.v.</i>										
<i>slachteenden</i>	852.420	706.403	722.704	1.030.867	1.043.349	1.134.146	1.063.799	1.156.699	1.087.000	1.015.800
<i>w.v. kalkoenen</i>	1.450.590	1.111.930	1.238.450	1.245.420	1.139.840	1.232.354	1.044.315	1.059.693	1.036.300	990.300
<i>w.v. overig pluimvee</i>	295.742	178.795	237.601	274.620	369.646	583.904	420.369	690.221	250.300	318.200
Vleeskalveren	713.333	731.528	765.063	828.740	843.725	859.872	898.713	894.296	927.700	906.180
Overige staldieren	994.635	945.662	984.201	1.064.188	1.027.953	1.207.014	1.189.665	1.195.825	1.262.600	1.279.600
<i>w.v. konijnen</i>	370.872	325.124	346.719	360.473	323.507	387.101	323.044	312.147	298.800	301.800
<i>w.v.</i>										
<i>edelpelsdieren</i>	623.763	620.538	637.482	703.715	704.446	819.913	866.621	883.678	963.800	977.800

Tabel 3: Trends in omvang van de veestapel 2002 - 2011 (Bron CBS; * voorlopige cijfers).

De tabel laat zien dat de melkveestapel in 2011 gedaald is. Het aantal varkens is in 2011 wederom gestegen. De hoeveelheid pluimvee is in 2011 gedaald ten opzichte van 2010. Het aantal schapen is gedaald. Het aantal geiten is gestegen en het aantal vleeskalveren is gedaald. Het aantal overige graasdieren (vlees- en weidevee, paarden en pony's) is gedaald.

6.2 Excretiefactoren varkens en pluimvee

De excretiefactoren zijn berekend door de Werkgroep Uniformering Mestcijfers (WUM)⁶.

Diercategorie	Mestproductie		Mineralenuitscheiding	
	Drijfmest	Vaste mest	Stikstof	Fosfaat
	kg/dier/jaar	kg/dier/jaar	kg N/dier/jaar	kg P2O5/dier/jaar
Varkens				
• vleesvarkens, 20 tot 50 kg en 50 kg en meer	1100		12,2	4,9
• opfokzeugen en -beren	1300		15,4	6,7
• gedekte zeugen, zeugen bij de biggen en overige fokzeugen ⁷	5100		30,2	15,1
• opfokberen, 50 kg en meer	1300		15,4	6,7
• dekrijpe beren	3200		23,3	12,3
Kippen				
• vleeskuikens			10,9	0,17
• ouderdieren van vleesrassen, jonger dan 18 weken			8,2	0,21
• ouderdieren van vleesrassen, 18 weken en ouder			20,6	0,56
• leghennen, jonger dan 18 weken:				
= dunne mest	22,5		0,34	0,17
= vaste mest		7,6	0,34	0,17
• leghennen, 18 weken en ouder:				
= dunne mest	53,4		0,80	0,41
= vaste mest		18,9	0,80	0,41
Vleeseenden en kalkoenen				
• vleeseenden			70,0	0,38
• kalkoenen			45,0	0,94

Tabel 4: Mestproductie en mineralenuitscheidingsfactoren van varkens en pluimvee (Bron WUM ; definitieve cijfers 2010).

⁶De Werkgroep Uniformering Mestcijfers (WUM) is een structureel samenwerkingsverband bestaande uit vertegenwoordigers van het Ministerie van LNV, het Milieu en Natuurplanbureau (MNP), het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Praktijkonderzoek Veehouderij en het Landbouweconomisch Instituut (LEI). De WUM berekent elk jaar de mineralenexcretie per gemiddeld aanwezig dier. Op basis van gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek, aangevuld met gegevens uit het Bedrijven Informatienet (BIN), worden door het CBS de landelijk gemiddelde en regionaal gemiddelde mestsamenstelling en mineralenproductie berekend. Dit is een jaarlijks terugkerende bezigheid. De resultaten van de berekeningen worden besproken en geaccordeerd in de werkgroep WUM.

⁷ Inclusief biggen.

6.3 Trends in nationale mestproductie

In overweging 12 van de derogatiebeschikking staat het volgende over de nationale productie van stikstof en fosfaat:

“Teneinde te vermijden dat door de toepassing van de gevraagde derogatie intensivering optreedt, dienen de bevoegde instanties ervoor te zorgen, dat de mestproductie, zowel wat stikstof als fosfaat betreft, het niveau van het jaar 2002 niet overschrijdt, overeenkomstig het door Nederland uit te voeren actieprogramma”.

De tabel weerspiegelt de ontwikkelingen in de veestapel evenals de ontwikkeling in de excretie van stikstof en fosfaat per dier. Vooral bij graasdieren varieert de uitscheiding per dier van jaar tot jaar doordat het weer de mineraleninhoud van het rantsoen beïnvloedt⁸.

Mestproductie (miljoen kg)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*
Melk- en fokvee	47.984	47.073	48.113	47.070	46.470	46.212	47.985	49.390	49.385	48.741
Schape en geiten	1.553	1.580	1.641	1.728	1.736	1.745	1.627	1.668	1.707	1.674
Overige graasdieren ⁸	5.048	4.822	4.814	4.999	4.756	4.808	4.701	4.652	4.451	4.171
Varkens	12.272	11.719	11.724	11.852	11.787	12.009	12.326	12.425	11.841	11.821
Pluimvee	1.863	1.155	1.341	1.484	1.471	1.439	1.483	1.502	1.527	1.466
Vleeskalveren	2.725	2.818	2.670	2.895	2.975	2.920	3.050	2.962	3.097	3.053
Overige staldieren	84	82	85	91	88	103	104	106	164	166
Totaal Nederland	71.529	69.247	70.389	70.118	69.284	69.235	71.277	72.702	72.172	71.092

Stikstofproductie (miljoen kg)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*
Melk- en fokvee	281,8	276,1	264,8	260,9	254,1	258,1	264,1	257,7	262,5	258,1
Schape en geiten	16,2	16,5	12	12,6	12,4	11,8	11,7	11,2	11,8	11,0
Overige graasdieren ⁸	33,2	31,6	30,4	31,3	29,5	29,5	28,8	28	26,9	24,6
Varkens	99,1	96,8	93,7	101,2	102,4	104,8	108,8	108	105,5	107,9
Pluimvee	60,3	43,9	52,8	58,4	57,7	59,1	61,4	63,1	64,5	61,8
Vleeskalveren	11,4	12,1	11,1	12,2	13	13,9	14,2	14,2	16,1	15,9
Overige staldieren	2,3	2,2	2,2	2,3	2,2	2,4	2,4	2	2,4	2,5
Totaal Nederland	504,4	479,2	467	478,8	471,2	479,6	491,3	484,2	489,7	481,6

Fosfaatproductie (miljoen kg)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*
Melk- en fokvee	84,9	85,8	80,9	80,5	78,8	78,5	83	80,2	84,2	80,2
Schape en geiten	4,7	4,6	4	4,3	4,3	4,4	4,1	3,8	4,1	3,9
Overige graasdieren ⁹	10,4	10,3	10,1	10,5	10	10,4	9,6	9,4	9,1	8,1
Varkens	39,7	38,6	37,1	41,5	42,8	42,7	45,1	46,5	45,5	44,3
Pluimvee	27,4	20,6	23,9	26,8	26,9	27	27,9	28,8	29,1	27,6
Vleeskalveren	4,4	4,7	4,3	4,6	5,2	5,2	5	5,1	5,6	5,5
Overige staldieren	1,4	1,3	1,4	1,4	1,2	1,2	1,2	1	1,3	1,3
Totaal Nederland	172,9	165,9	161,8	169,7	169,2	169,4	175,9	174,8	178,9	171,0

Tabel 5: Nationale mestproductie in mil. Kg. mest, stikstof en fosfaat (Bron CBS; * voorlopige cijfers).

⁸ In 2009 is de tijdreeks 1990 - 2006 herberekend op basis van nieuwe wetenschappelijke inzichten. Dit heeft tot gevolg dat enkele productiecijfers in tabel 7 gewijzigd zijn ten opzichte van de voorgaande rapportages. Ook is de mestproductie van pluimvee voor het jaar 2007 gewijzigd ten opzichte van de rapportage van vorig jaar, dit is het gevolg van een onjuiste berekening van de mestproductie welke nu is aangepast.

⁹ Voor alle jaren inclusief paarden en pony's en vleesvee (exclusief vleeskalveren).

Tabel 5 bevat de cijfers over de nationale mestproductie. Achtereenvolgens in termen van kilogrammen mest, stikstof en fosfaat. Het betreft de uitscheiding onder de staart. Er is dus niet gecorrigeerd voor stikstofverliezen die plaatsvinden in de stal en in de opslag.

In tabel 6 is de wijziging van de mestproductie in kilogrammen mest, stikstof en fosfaat weergegeven in relatie tot het referentiejaar 2002.

	wijziging ten opzichte van 2002 (in procenten)								
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Mestproductie	- 3,2	-1,6	-2,0	-3,1	-3,2	-0,4	1,6	0,9	-0,6
Stikstofuitscheiding	-5,0	-7,4	-5,1	-6,6	-4,9	-2,6	-4,0	-2,9	-4,5
Fosfaatuitscheiding	-4,0	-6,4	-1,9	-2,1	-2,0	1,7	1,1	3,5	-1,1

Tabel 6: wijziging van de mestproductie in de jaren 2003 - 2011 in relatie tot het referentiejaar 2002 (Bron CBS; * voorlopige cijfers).